

УДК 327: 007

**ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАТИВНИЙ
АСПЕКТ ПОЛІТИЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ В
ГЛОБАЛЬНОМУ ВИМІРІ****GLOBAL DIMENSION OF INFORMATIONAL
AND COMMUNICATIVE ASPECT OF
POLITICAL INTERACTION****Внучко С. М.,**

кандидат політичних наук, доцент
кафедри політології, Київський національний
університет імені Тараса Шевченка
(Україна, Київ),
e-mail: vnuchko@ukr.net,
ORCID ID: 0000-0001-9176-1304

Vnuchko S. M.,

PhD in Political Science, Assist. Prof., Politology
Department, Taras Shevchenko National
University of Kyiv (Ukraine, Kyiv),
e-mail: vnuchko@ukr.net,
ORCID ID: 0000-0001-9176-1304

У статті проведено аналіз інформаційно-комунікативного аспекту політичної взаємодії в глобальному вимірі. Охарактеризовано сутність та форми політичної комунікації, визначено роль інформаційно-комунікативних технологій у здійсненні політико-комунікативної інтеракції. Акцентовано увагу на впливі комунікаційних технологій на систему міжнародних відносин і зовнішню політику держав та недержавних акторів, значному розширенні можливостей і спектра застосування інформаційно-комунікативних технологій у сфері міжнародної політики в контексті процесу глобалізації та розвитку інформаційного суспільства.

Ключові слова: інформаційний вплив, політична комунікація, комунікативні технології, глобалізація, глобальний світ.

The article analyzes the information and communication aspect of political interaction in the global dimension. The essence and forms of political communication are characterized. The role of information and communication technologies in the implementation of political and communicative interaction is determined. Emphasis is placed on the impact of communication technologies on the system of international relations and foreign policy of states and non-state actors, significant expansion of opportunities and range of applications of information and communication technologies in international politics in the context of globalization and information society development.

Keywords: information influence, political communication, communication technologies, globalization, global world.

Постановка проблеми. Комунікація та глобалізація доповнюють та розвивають один одного. З одного боку, глобалізація спричиняє значні зміни та розвиток в галузі комунікації.

З іншого боку, розширення інструментів та технологій комунікації прискорюють темпи глобалізації. Глобалізація створює нові соціальні мережі та види діяльності, які виходять за межі традиційних політичних, культурних та географічних кордонів. У відкритому глобальному світі оволодіння великими масивами і потоками інформації з допомогою нових спеціалізованих технологій стали основними пріоритетами в інформаційній політиці розвинених країн. Нові технології, що виникли в результаті інтеграції традиційних каналів масової комунікації, таких як телебачення, газети та радіо з комп'ютерними та Інтернет-технологіями відіграють важливу роль у процесі глобалізації.

Сьогодні спостерігається ускладнення простору політичної комунікації та урізноманітнення технологій комунікативної взаємодії. При збільшенні кількості суб'єктів політичного процесу зростає і якість їх взаємозв'язку, що пов'язано як з диверсифікацією джерел інформації так і з удосконаленням технічних можливостей влади і громадян. Інформаційна революція дала урядам ефективні засоби виробництва, зберігання та розповсюдження інформації, зміцнивши у такий спосіб їх позиції на світовій арені. В той же час, додаткові можливості для присутності та впливу на політичну комунікацію отримали і неурядові актори міжнародних відносин.

Вивчення інформаційно-комунікативного аспекту політичної взаємодії в глобальному вимірі важливе для розуміння соціально-політичних змін, які відбуваються в світі, що неможливі без ефективного обміну інформацією між учасниками політичних процесів. Таким чином, актуальність дослідження полягає в тому, що в сучасному світі зростає прикладна роль комунікативних технологій, які спрямовуються на досягнення конкретних політичних цілей окремих учасників політичної боротьби як на національному так і на глобальному рівні. Особливого значення ця проблема набуває в умовах, коли інформація стає одним із засобів вирішення геополітичних завдань і використовується як засіб формування певної соціально-політичної платформи для просування інтересів регіональних і глобальних гравців світової політики.

Аналіз досліджень. Вплив комунікативних технологій на суспільні відносини аналізується такими українськими дослідниками як В. Гура, О. Зернецька, Л. Климанська, Г. Почепцов, Р. Різун, Д. Яковлев та інші. Головні аспекти політичної комунікації розкриті в працях Ю. Ганжурова та М. Остапенко, а роль ЗМІ у процесі глобалізації досліджують О. Городецька та О. Ваганова. Роль перспективних галузей політичної комунікації в інформаційному суспільстві вивчає М. Вершинін. Дослідженням інформаційного простору в традиційних геополітичних категоріях суверенітету,

кордонів і території присвячені роботи Ю. Кабанова.

В статті використані праці таких дослідників, як С. Гаврилюк, А. Готун, М. Грачов, С. Денисюк, Г. Дробот, М. Маклюєн, Б. МакНейр, М. Пілат, І. Рибак, О. Швець, В. Шульц та ін.

Враховуючи вищеназвані наукові досягнення з вивчення інформаційно-комунікативного аспекту політичної взаємодії на глобальному рівні, необхідно наголосити на об'ємному характері досліджуваної теми, що створює багато можливостей для подальших наукових розробок.

Метою статті виступає аналіз інформаційно-комунікативного аспекту політичної взаємодії в глобальному вимірі, впливу комунікаційних технологій на систему міжнародних відносин і зовнішню політику держав та недержавних акторів, вивчення ролі комунікативних технологій в організації політичної взаємодії на міжнародній арені.

Враховуючи мету роботи, необхідно виконати такі дослідницькі завдання: охарактеризувати сутність та форми політичної комунікації; визначити роль інформаційно-комунікативних технологій у здійсненні політико-комунікативної інтеракції; визначити суспільну роль політичної комунікації в глобалізованому світі; дослідити вплив сучасних комунікативних технологій у сфері міжнародної політики в контексті процесу глобалізації та розвитку інформаційного суспільства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Технологічні досягнення інформаційного суспільства значною мірою звузили можливості державного контролю інформаційних потоків і зумовили виникнення нових викликів. Інтернет разом з сучасними засобами комунікації створили умови для виникнення нової форми громадянського суспільства – «міжнародного», яке здатне об'єднувати людей за інтересами і уподобаннями, майже не звертаючи уваги на державні кордони.

Політична arena стала інтернаціональною. Засоби масової інформації (ЗМІ) розширили свої горизонти впливу. У XXI столітті, аудиторія слідує за політичними подіями не лише через внутрішні (національні чи регіональні) ЗМІ, але також через закордонні медіа. Уряди, бізнес-організації та інші категорії політичних діячів використовують глобальну інформаційну систему для просування власних інтересів [11, с. 14]. Традиційні форми дипломатії зберігаються, але диспути щодо виборчих кампаній, територіальних суперечок, стратегій розвитку тощо набувають масового характеру й обговорюються в ЗМІ. Мета таких обговорень — збільшити залучену аудиторію, спростити доступ до інформації для широких мас населення, заручитися підтримкою світової спільноти. Існує думка, що з приходом електронних медіа у першій половині минулого століття, політична комунікація набула зовсім іншого

характеру, оскільки нові ЗМІ передають інформацію на великі аудиторії для створення публічності значних масштабів. Тобто, концепт М. Маклюєна [10] «глобального села» стає реальністю.

Високий рівень концентрації комунікації у світі зумовив інтенсивний розвиток інформаційної сфери. В сучасному суспільстві, завдяки економічним, соціальним, культурним, технологічним змінам та розробкам комунікація набула нового значення та складових. Німецький дослідник політичної комунікації В. Шульц зазначає, що політику неможливо уявити без комунікації. На думку автора, зв'язок є настільки тісним, що можна давати визначення політиці через поняття комунікації [12]. Англійський дослідник Б. МакНейр у своїх дослідженнях приходить до висновку, що сьогодні політична комунікація — це комплекс комунікативних практик усіх видів політичних організацій, навіть тих, у яких не передбачено політичного підґрунтя [11, с. 14].

С. Денисюк виділяє такі основні форми політичної комунікації: раціональну і спонтанну; формальну і неформальну; горизонтальну і вертикальну; безпосередню, опосередковану і квазівзаємодію; комунікацію в ході виборів, референдумів, демонстрацій тощо [4]. А. Готун слушно вказує на те, що сьогодні формується нова структура політичної комунікації: політичні інтернет-комуніканти, канали і технічні засоби інформування та здійснення зворотного зв'язку [3].

Якщо раніше інформаційно-комунікативні технології виконували допоміжну функцію, наприклад, виступали інструментом в електоральних кампаніях, пропаганді чи державному управлінні, то в сучасних умовах вони настільки проникають у всі сфери суспільного життя, що фактично задають існуючий порядок денний.

Необхідно відмітити, що під впливом сучасних інтернет-комунікацій відбувається зростання ролі так званої «народної дипломатії». Інтернет з'єднує людей, що знаходяться на різних континентах, в тисячах кілометрів один від одного. Виникає єдиний глобальний інформаційний майданчик для обміну думками та знаннями з єдиними правилами для всіх. І роль окремої особистості, «народної дипломатії», як відносно нового способу взаємодії між державами світу у час розвитку інформаційного суспільства, є беззаперечною. Така дипломатія є частиною (новим видом) традиційної дипломатії як «засобу взаємодії між державами, в рамках якого вони намагаються впливати на національні інтереси один одного, не вдаючись до застосування сили» [5, с. 92].

Українська дослідниця О. Швець зазначає, що забезпечення сучасної зовнішньої політики здійснюється традиційними зовнішньополітичними комунікативними технологіями, та-

кими як: інформаційно-аналітична робота територіальних і функціональних департаментів зовнішньополітичного відомства держави, дипломатичні заходи дипломатичних представництв в інших державах за допомогою медіа та мережевих технологій. До них належать: іміджева дипломатія, а також формування бажаної світової громадської думки. Мережева дипломатія – використання глобальної інформаційної мережі в проведенні державами своєї зовнішньої політики в умовах «інформаційного суспільства», коли кордони між внутрішньою й зовнішньою політикою стають менш чіткими, ступінь відкритості інформаційних джерел зростає, та медіадипломатія, яка передбачає утвердження й проведення зовнішньої політики держави шляхом використання засобів масової комунікації та медіавпливу на світову громадську думку [9]. Усі ці фактори вказують на провідну роль медіа в процесі творення політики.

Внаслідок зазначеної еволюції відбувається своєрідна медіатизація політики як процесу поглиблення залежності та взаємозалежності політики й мас-медіа, який, на думку дослідників, є фундаментальною тенденцією сучасності [2]. Ця трансформація політики є безпосереднім і об'єктивним наслідком розвитку інформаційно-комунікаційних технологій. Становлення інформаційного суспільства нероздільне з процесом політичної медіатизації як індикатором інтенсивності розвитку нової інформаційної епохи. Цей процес наочно свідчить про зміну місця й ролі медіа в сучасному суспільстві, забезпечує реалізацію основних принципів, свобод у демократичній державі, а медіа стають невід'ємним елементом інформаційно-комунікативної системи політикуму [8], який у свою чергу активно використовує медіа для здійснення впливу на суспільство.

Досягнутий на сьогодні рівень розвитку інформаційно-комунікаційних технологій дає можливість якісно змінювати традиційні політичні інститути, на кшталт систем електронного голосування, електронного уряду тощо. Разом з тим змінюються форми, способи й методи політичного впливу на соціально-політичний простір як у середині держав, так і на міжнародній арені, що, у свою чергу, істотно корегує політичні відносини як такі.

Поява маркетингових політичних комунікацій надає змогу враховувати значну сегментацію політичної аудиторії, яка різниться за ідеологічними переконаннями, смаками, цінностями тощо. «Цілями маркетингової комунікації, зокрема у політиці, є передача інформації, зміна думки та зміна поведінки. Суб'єктами маркетингової комунікації у політичній сфері виступають як політичні інститути, так і окремі індивіди. Через засоби масової комунікації громадянам передаються досить великі обсяги інформації, що суттєво впливає на їхнє життя, думки і поведінку. Відповідно, на сьогодні

без ефективного використання маркетингових комунікацій та контролю над змістом повідомлень, що передаються за допомогою засобів масової комунікації, неможлива успішна реалізація політичної діяльності» [1, с. 507].

Нові тенденції сучасної інформаційної політики зумовлюють практичні дії та програми урядів, які спрямовані на формування єдиного інформаційного середовища на національному, регіональному та глобальному рівнях, що, в свою чергу, передбачає впровадження об'єднаного електронного урядування інноваційного розвитку інформаційної інфраструктури та інформаційної індустрії, створення законодавчої бази для нових комунікаційних послуг, забезпечення свободи вираження та плюралізму тощо. Таким чином, можна стверджувати, що сьогодні інформаційна політика національних держав та міжнародних організацій спрямована на глобальну інтеграцію спільнот через використання нових перспективних технологій, створення ефективної системи вільного доступу та обміну інформацією як умови демократичного розвитку.

Останнім часом серед політиків набуває популярності спілкування з виборцями і висловлювання думок за допомогою Facebook чи блогів. Це цілком зрозуміло і виправдано, оскільки користувачі, які отримують політичну інформацію каналами Інтернету, здебільшого є, так би мовити, «комунікативною» елітою сучасного суспільства. Журналісти, політологи, експерти й інші категорії громадян, що є користувачами політичних ресурсів Інтернету, не тільки самі беруть активну участь у політичному процесі, а й мають відповідне коло професійного чи особистого спілкування, в якому вони у більшій чи меншій мірі здійснюють певний авторитетний вплив, і залучення цих людей на свій бік є особливою цінністю для будь-якої політичної організації.

В той же час не варто забувати про маніпулятивну складову сучасних інформаційно-комунікативних технологій. Як зауважує І. Рибак, значна роль у процесі політичної комунікації відіграють інформаційно-маніпулятивні технології. Будучи різновидом політичних технологій, вони впливають на політичну свідомість і поведінку з метою ефективної організації та управління комунікацією між політичними суб'єктами і громадянами, виступають трендом розвитку інформаційного суспільства [7, с. 568].

Зазначена риса сучасної комунікації становить значну небезпеку, оскільки в наш час інструментарій протистояння держав істотно розширився саме за рахунок інформації. Як відмічає М. Пілат, відтепер інформацію використовують як сучасну зброю для ведення воєн. Ефективність інформаційних впливів визначається передусім вмінням використовувати саму інформацію. Складна когнітивно-аксіологічна природа інформації штовхає

до пошуку новітніх тактичних та стратегічних прийомів для здійснення інформаційних впливів, які допоможуть досягти бажаних завдань та мети [6, с. 187]. Не останню роль у здійсненні таких впливів відіграють соціальні мережі, через які в наш час зі значною швидкістю розповсюджується потрібна інформація.

Отже, в умовах глобалізації дискурс світової політики постійно трансформується і розширює свій змістовний арсенал. Зростаюча роль інформаційно-комунікаційних технологій, інформації і знання зумовили появу різноманітних суперечливих тенденцій у сучасному суспільстві. Сьогодні засоби масової комунікації виконують важливу роль у міжнародних відносинах. ЗМІ виступають учасником міжнародної політики через транскордонні потоки даних, транснаціональні медіакорпорації, за вплив на які ведеться політична боротьба, і водночас, детермінуючи міжнародні відносини, оскільки зміна інформаційно-комунікативних технологій зумовлює трансформацію методів політичної взаємодії, таких як мережева та медіадипломатія, а глобальні медіа здатні впливати на розвиток тих чи інших подій, прийняття політичних рішень через феномени медіалізму та медіатизації.

Висновок. Ефективне управління інформаційно-комунікативними потоками і технологіями стає дієвим інструментом і важливим ресурсом політичної влади. Проведений аналіз дає змогу припустити, що опанування інформаційними технологіями, можливість керувати інформацією і інформаційними потоками вже стали одним з головних важелів політичної влади. В епоху інформаційного суспільства саме можливість генерувати і транслювати політичну інформацію, здійснюючи ефективний інформаційний вплив, у поєднанні з наявністю спеціальних механізмів і інститутів, які можуть цим цілеспрямовано та успішно займатися, визначає результативність державної політики як у середині країни, так і на міжнародній арені.

Основними змінами в галузі політичної комунікації, спричиненими глобалізацією, є розширення доступної інформації, прискорення спілкування, зростання можливостей взаємодії, портативності, зручності використання, вдосконалення мережевих систем та можливостей мережі.

Інформаційні технології генерують зміни не тільки у внутрішній політиці відмінних за рівнем розвитку держав, але й у міждержавних відносинах, у ролі міжнародних організацій, суспільних рухів, фінансових груп. Якісні зміни фіксуються й у процесі прийняття зовнішньополітичних рішень. Зокрема, у сучасному світі визначальними стають два діалектично пов'язаних між собою процеси – глобалізація та інформаційна революція.

Політична система суспільства у своєму функціонуванні постійно залежить від ін-

формації, яка циркулює в соціумі. Політична комунікація з'єднує між собою всіх суб'єктів політичної сфери системи та уможливує ефективну політичну діяльність. Політичні впливи в інформаційно-комунікативному середовищі надто важливі, щоб їх ігнорувати. Політична комунікація потребує постійного вивчення й аналізу задля ефективного зв'язку громадськості з політичними діячами на міжнародній арені.

З огляду на зазначене, чималий інтерес для подальших досліджень має досвід провідних країн світу у сфері захисту національного інформаційного простору і створення системи конструктивної комунікації державних інституцій, політичних партій і громадянського суспільства на глобальному рівні.

Список використаних джерел

1. Білівітіна А. С. (2010). Маркетингові комунікації у політиці. Гілея (науковий вісник) зб. наук. праць / гол. ред. В. М. Вашкевич. – К.: ВІР УАН, – Випуск 38. – С. 506-512.
2. Гаврилюк, С. И. (2016). Информационно-манипулятивные технологии как составляющая процесса легитимации политической власти в Украине: попытка анализа. *Studia Humanitatis: Международный электронный научный журнал*. [Online] №4: [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://st-hum.ru/content/gavrilyuk-si-informacionno-manipulyativnye-tehnologii-kak-sostavlyayushchaya-processa>.
3. Гогун А. М. (2007). Вплив мережі Інтернет на політичну комунікацію. Дослідження світової політики. Зб.-к наук. праць Інституту світової економіки і міжнародних відносин НАН України. – Вип. №39. – С. 249-259
4. Денисюк С. Г. (2010). Технологічні виміри політичної комунікації: монографія. – Вінниця: ВНТУ. – 276 с.
5. Дробот Г. (2008). Дипломатія – средство международно-политических взаимодействий. *Вопросы теории. Обозреватель-Observer*. – №12. – С. 91-99.
6. Пілат М. Є. (2013). Інформаційні впливи та інформаційні війни: сутність понять та їхній взаємозв'язок в інформаційну епоху. *Вісник Львів. ун-ту. Серія: «Міжнародні відносини»*. – Вип. 32. – С. 185–190.
7. Рибак І. В. (2012). Інформаційно-комунікативні виміри сучасного політичного маніпулювання. *Держава і право: зб. наук. пр. Юридичні і політичні науки*. Київ : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. – Вип. 57. – С. 565–572.
8. Рибак І. В. (2011). Медіатизація політики як ключовий вектор трансформації легітиміаційних та делегітиміаційних практик в Україні. *Гілея: наук. вісн.: зб. наук. пр. / голов. ред. В. М. Вашкевич*. – Київ: ВІР УАН, – Вип. 49. – С. 620–628.
9. Швець О. В. (2006). Формування політичного іміджу України в міжнародному інформаційному просторі [Текст]: дис. канд. політ. наук: 23.00.03. – К. – 237 с.
10. Marchand Ph. Marshall McLuhan: The Medium and the Messenger [Electronic recourse] Regime of access: <https://monoskop.org/images/9/9d/Marchand-Ph-McLuhan-Media-and-the-Messenger>

and Philip Marshall McLuhan The Medium and the Messenger.pdf

11. McNair B. (2011). An Introduction to Political Communication, Taylor & Francis e-Library, New York, NY.

12. Schulz Winfried (2010). Politische Kommunikation: Theoretische Ansätze und Ergebnisse empirischer Forschung. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften. – 393 с.

References

1. Bilivitina A. S. (2010). Marketynhovi komunikatsii u politytsi. Hileia (naukovyi visnyk) zb. nauk. prats / hol. red. V. M. Vashkevych. – VIR UAN, – Vypusk 38. – S. 506-512.

2. Havryliuk S. Y. (2016). Ynformatsyonno-manipulyativnye tekhnolohyyi kak sostavliayushchaya protsessa lehytymatsyy polytycheskoi vlasty v Ukrainy: porytka analiza. Studia Humanitatis: Mezhdunarodnyi elektronnyi nauchnyi zhurnal. [Online] №4: [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupa: <http://st-hum.ru/content/gavrilyuk-si-informacionno-manipulyativnye-tehnologii-kak-sostavlyayushchaya-processa>.

3. Hotun A. M. (2007). Vplyv merezhi Internet na politychnu komunikatsii. Doslidzhennia svitovoi polityky. Zb.-k nauk. prats Instytutu svitovoi ekonomiky i mizhnarodnykh vidnosyn NAN Ukrainy. – Vyp. №39. – S. 249-259.

4. Denysiuk S. H. (2010). Tekhnolohichni vymiry politychnoi komunikatsii: monohrafiia. – Vinnytsia: VNTU. – 276 s.

5. Drobot H. (2008). Diplomatyia – sredstvo mezhdunarodno-polytycheskykh vzaymodeistvyi. Voprosy teoryi. Obozrevatel-Observers. – №12. – S. 91-99.

6. Pilat M. Ye. (2013). Informatsiini vplyvy ta informatsiini viiny: sutnist poniat ta yikhonii vzaiemozviazok v informatsiinu epokhu. Visnyk Lviv. un-tu. Seriia: «Mizhnarodni vidnosyny». – Vyp. 32. – S. 185-190.

7. Rybak I. V. (2012). Informatsiino-komunikatyvni vymiry suchasnoho politychnoho manipulyuvannia. Derzhava i pravo: zb. nauk. pr. Yurydychni i politychni nauky. Kyiv: In-t derzhavy i prava im. V. M. Koretskoho NAN Ukrainy. – Vyp. 57. –S. 565-572.

8. Rybak I. V. (2011). Mediatyzatsiia polityky yak kliuchovyi vektor transformatsii lehytymatsiinykh ta delehytymatsiinykh praktyk v Ukraini. Hileia: nauk. visn.: zb. nauk. pr. / holov. red. V. M. Vashkevych. – Kyiv: VIR UAN, – Vyp. 49. – S. 620-628.

9. Shvets O. V. (2006). Formuvannia politychnoho imidzhu Ukrainy v mizhnarodnomu informatsiinomu prostori [Tekst]: dys. ... kand. polit.nauk: 23.00.03. – K. – 237 s.

10. Marchand Ph. Marshall McLuhan: The Medium and the Messenger [Electronic recourse] Regimeof access: https://monoskop.org/images/9/9d/Marchand_Philip_Marshall_McLuhan_The_Medium_and_the_Messenger.pdf

11. McNair B. (2011). An Introduction to Political Communication, Taylor & Francis e-Library, New York, NY.

12. Schulz Winfried (2010). Politische Kommunikation: Theoretische Ansätze und Ergebnisse empirischer Forschung. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften. – 393 с.